

ЛИЛИЯ КИРОВА
ЛЮБИМ И БЛИЗЪК НА
НАРОДА

chitanka.info

Хуморът бе насъщна необходимост за този скромен човек, останал до края на живота си в Казанлък, далеч от столичния блясък, влюбен в своите герои и в родния си край. Невъзможно е да си представим Чудомир разделен от неговата най-голяма любов — смеха. Най-голяма любов ли? Не само любов. Смехът е жизнена потребност за писателя, той „храни душата“ си с него.

Хуморът в неговото творчество не е самоцелен хумор. Той не е роден единствено от обич към забавното и увлекателното. В бодрия му, здрав смях се оглежда жизненият дух на българина и виталистичният му характер, свежата сила на народната душа, мъдрата жизнена философия на обикновените прости хора. В гънките на националния темперамент, на народното битие и светоусещане художникът е потърсил корените на жизненото, нравственото, красивото, мъдрото. Неговият хумор не е хумор на прякото гневно изобличение и обвинителните присъди, хумор, излъчен от сатирата, както е например при Стоян Михайловски. Той не заема позата на обвинител с ювеналов бич в ръка. И ние никога не бихме могли да преценим правилно творчеството на писателя, ако не разбираме същността на този хумор. В него има много българско, родно, „нашенско“ и специфично чудомировско — в добродушния присмех над обикновените човешки недостатъци, в жизнерадостния смях на автора, който се носи винаги във въздуха и дава атмосфера на повествованието, в репликите на героите — пестеливи, искрени, мъдри. Всичко, което се случва в разказите, е изведено из бита на народа, свързва се с най-хубавите черти на трудовия човек.

Чудомир е писател, органично свързан с родната земя, животописец на хората от народа, на хармоничния им поглед върху света. В неговите „Не съм от тях“, „Нашенци“, „Аламинут“, „Кой както я нареди“, „Консултът на Голо бърдо“, „Панаир“ прозира един познат със своята характерност свят. Ето пак селски дворове, върбалаци, овощни градини, воденици и плетища. Да, но всичко това сега е оживяло под едно оригинално перо и е станало непознато, любопитно, ярко. Ето, казвате си, това е Чудомир!

Всеки, който познава Чудомир, знае, че със своя неповторимо индивидуален начин на рисуване той умее да влее ритъм и атмосфера в разказите си, да наложи свои ярки отпечатащи. Целият свят като че ли се усмихва, когато той го наблюдава. Навсякъде, във всяка негова

творба, присъствува ярката багра на един щедър смях, чиито корени лежат дълбоко в националния ни климат, в живота на българина. Този бодър и жизнен смях е ключ към разгадаване на националния характер на народа ни, на неговата душевност. В това отношение Чудомир продължава традицията на хумора на Каравелов, Ботев, Кирков, Смирненски, Елин Пелин. Един пронизателен поглед издирва из диплите на привичното и ежедневното съкровища на житейска мъдрост и хуманизъм, в обикновените на пръв поглед делнични случки и житейски отношения открива устойчивите нравствени ценности, неизтощимата жизнена сила у трудовите хора, прословутата трезвост на народната мисъл.

Най-внушителното качество на разказите и живописните скици е хуморът — хумор естествен, заразяващ. Оpoznал селската душа, авторът се надсмива с весела шеговитост на Митя Питето, който „изпаднал в теория“, построява електрическа инсталация на селската река, която пресъхва, или унищожава всички посеви в своя двор, за да посади „американска леща“, без да провери какво засява. Всичко това писателят осмива добродушно, безобидно, с умиление и вътрешен пиетет към хората от народа. В тези разкази има толкова топлота и човечност! Но когато се смее над „управията“ в буржоазното общество, смехът му не е вече благодушен, не удържимо жизнерадостен, а обвинителен. Самите герои на хумориста са блестящо свидетелство за „хуманността“ на обществото, в което живеят. Те са обобщения на една жестока, мрачна реалност. Буржоазният морал поощрява леността, нехайството, аморализма. Хората от низините също се заразяват от микроба на нравственото разложение и корупцията на „имеющите“, на хищниците. Читателят си спомня за горския („Синекур“), Коно Кантонеринът, Пенко Пъдаря. Към техния свят — свят на кражби, злоупотреби и лакейничество — авторът е пристъпил със своя особен и характерен художнически усет. От непрестанно бликащия хумор е излъчена острата ирония срещу моралната разруха в тогавашното общество.

Под незлобивите шеги на героите прозират груби, пошли нрави. Сетният сиромас Лъжлив Съби (колко естествена човечност, душевно здраве има в този Чудомиров присмехулник!) сипе саркастични остроумия пред гроба на някогашния си приятел Чоплана. И той, както и Тонката от разказа „Скъпете ми времето“, е добре осъзнал

сиромашията си. В хапливите остроти, които пръска разточително Лъжлив Съби, в шегите на Тонката ще откриете не само народното остроумие и духовитост, но и страдание от немотията, съзнание за бруталното лице на действителността, в която няма място и за най-простите радости. Ала тези бедни селяни не са изгубили чувството си за човешко достойнство. Те намират сили да се надсмеят над света, защото ясно виждат духовното си превъзходство над „заможния елит“. За да подчертае това, писателят е противопоставил на несправедливия социален свят нравствената чистота на бедняците, тяхната жизнена енергия.

Авторът не измисля своите герои, а живее с тях, той е техен другар, техен събрат. Чудомир има предпочитание към обикновените, малки съществувания, към хитърпетроците, които въпреки непосилния си труд не се отказват и да поумуват, и да похитруват. У тези мъдреци, наследници на Вазовите „чичовци“, има много нещо от духовния облик на българина, вродения си хуманизъм и непорочността си те запазват непохабени до края на своя живот. Въпреки тежката си орис умеят да превръщат мъката в шега, болката в мъдрост. Не са малко на брой и не си приличат един с друг. Носят обаче една и съща мъдра житейска философия и кристалночиста нравственост. Добродушната усмивка не изчезва от лицата им. До жизнения им оптимизъм се нареждат тяхната доверчивост и простосърдечност — тези мили хора нямат скрити мисли, логиката на сърцата ръководи действията им.

Чудомир притежава една превъзходна способност — да види и отбележи пластично чрез външните прояви на човека неговите вътрешни качества и противоречия. Цяла галерия са ярките и запомващи се Чудомирови герои: от наивния селски „изобретател“ Митя Питето („Електриката на Митя Питето“) до алчния поп („Навици“). Чудомир ги изгражда без натрапчивост, с лекота и сигурност, които показват оригиналния му талант на хуморист. Възможностите му да създава карикатурни образи, разкриващи света на еснафа, са сякаш неизчерпаеми. Произведенията за двуличието, дребнавостта, ласкателството, сплетниченето, интригантството, клеветничеството се четат на един дъх. Някои от неговите изрази, като „Не съм от тях, как Сийке“, са станали нарицателни.

Завладяващ художник е Чудомир! Той владее изкуството да пресъздаде живота, нравите, прежеждията на добродушните

„нашенци“. В техните постъпки, жестове и диалог се чувства онова отделяне на специфичното и характерното, присъщо на вещия писател, майстора на малкия хумористичен разказ. Той умее да отхвърли външната обвивка на нещата, да откъсне същественото, необикновеното от диплите на ежедневието. Чудомир е писател с изключително чувство за лаконизъм, мярка и художествена пестеливост. По примера на великия си учител А. П. Чехов се стреми „да говори кратко за дълги неща“, да бъде взискателен и педантичен към всеки израз, дума, щрих и детайл, да заключи мисълта си в желаната форма. Винаги намира такава характерна черта от външния портрет на героя си, която не само се налага на нашето въображение, но ни води към душевния му мир. Инструментът, с който достига до дълбината на своите герои, е словото. Целият характер на тези сърдечни хора се разкрива в речта им. Вслушате ли се в тази реч, ще разберете, че писателят познава душата на народния език. Усилията му към простота, образност, емоционална дълбочина на езика са го довели до животворните извори на народната реч, от която пие до насита. Неговото творчество е истински документ за богатството и вътрешната сила на българския национален език.

В миналото се намираха критици, които твърдяха, че хуморът на Чудомир е „лек“, „забавен“, отричаха изобличителната му сила. Самите произведения на взискателния към себе си майстор на смешното обаче доказваха обратното, свидетелствуваха категорично против подобни нелепи твърдения. Работите в настоящия сборник „Пестете ни времето“, събрани след смъртта на писателя, също не могат да се оценят с едно махване на ръката като „занимателни“. Неотразимо увлекателният събеседник Чудомир винаги е бил неразлъчен от гражданина Чудомир, от самобитния карикатурист и художник от уредника на археологическия и етнографския музей към читалище „Искра“, от създателя на художествената галерия в родния си край. Неслучайно той обичал да си повторя мисълта: „Предпочитам да съм дилетант в повече области, отколкото талант само в една“. Иначе не бихме могли и да разберем дълбоките му наблюдения върху различни житейски факти, това „вкореняване“ в живота, което е естествената основа на хумора му в „Пестете ни времето“. Поклонникът и ценителят на културата на миналото, на етнографията, на пословиците, шегите и закачките, на живата народна реч воюва

против безработицата и „художествените недородици“, заразяването и шаблонизирането на родния език, лошата, формалната дейност на някои читалища и т.н., и т.н. Мисля, че въздействието на тази малка книжка се дължи на страстното участие на майстора на словото в разрешаването на някои обществено значими и актуални теми. В грижата му за художественото възпитание на народа и „облагородяване на душата му“, в стремежа за повече красота в живота, в неспокойната му мисъл, в светкавиците от остроумия откриваме неговата доблест и непримиримост към грозното, проникнали в цялото му творчество. Те се подхранват от светлата му любов към живота и голямата му вяра в трудовия човек. Чудомировите изображения на смешното, талантивите му статии и мисли по различни поводи имат трайно, непреходно литературно значение.

Затварям очи и виждам писателя по калдъръма на казанлъшките улици. Зад очилата са усмихнатите му изпитателни очи, които като кинокамера запечатват всичко за части от секундата. А до фигурата му израстват чародейните образи, които е създал. Образи, влезли плътно в съзнанието на всички слоеве на читателската публика — от най-образованите и взискателните до обикновените безименни „нашенци“.

Лилия Кирова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.